

Allmän information om vattenskyddsområden

Varför inrättas vattenskyddsområden?

På lokal nivå är det kommunen som ansvarar för att kommunala dricksvattentillgångar skyddas. Dricksvattnet som kommunen levererar har sitt ursprung i en vattentäkt¹. En vattentäkt kan få ett konkret skydd genom att kommun eller länsstyrelse inrättar ett så kallat vattenskyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter. Skyddsområdet är ett område där mark- och vattenförhållandena är särskilt känsligt för föroreningar, och där ett stort eller många små utsläpp kan göra att vattnet i tälten inte längre går att använda.

Syftet med att inrätta vattenskyddsområden är att ge viktiga vattentillgångar ett tillräckligt skydd så att den långsiktiga vattenförsörjningen säkras för dagens såväl som för kommande generationer. Dvs. att god vattenkvalitet tryggas ur ett flergenerationsperspektiv.

Vad bestämmer vattenskyddsområdets storlek?

Varje vattenförekomst, t.ex. en vattentäkt, har ett tillrinningsområde. Tillrinningsområdet är ett område där vatten rör sig mot vattentälten. När det gäller den geografiska avgränsningen av ett vattenskyddsområde är huvudprincipen alltid att hela tillrinningsområdet ska omfattas. En bedömning av områdets mark- och vattenförhållanden samt nuvarande och framtida riskkällor kan dock motivera ett skyddsområde som är mindre än tillrinningsområdet. Grundtanken är dock alltid att vattenskyddsområdet ska avgränsas på ett sådant sätt att eventuella utsläpp av föroreningar ska kunna åtgärdas innan föroreningen når vattentälten.

Hur ett vattenskyddsområde avgränsas beror på de naturliga mark- och vattenförhållandena i området. Ett vattenskyddsområde är indelat i olika zoner som är olika känsliga för föroreningar: vattentältszon, primär skyddszon, sekundär skyddszon och tertiär skyddszon. Nedan anges huvudprinciperna för hur skyddszonerna avgränsas för en grundvattentäkt.

¹ En ytvattentäkt (sjö eller vattendrag) eller en grundvattentäkt (grundvattenmagasin i jord eller berg, ur vilket vatten pumpas via borrade brunnar).

Vattentäktszon

Vattentäktszonen är området kring uttagsområdet. Endast vattentäktsverksamhet tillåts inom området.

Primär skyddszon

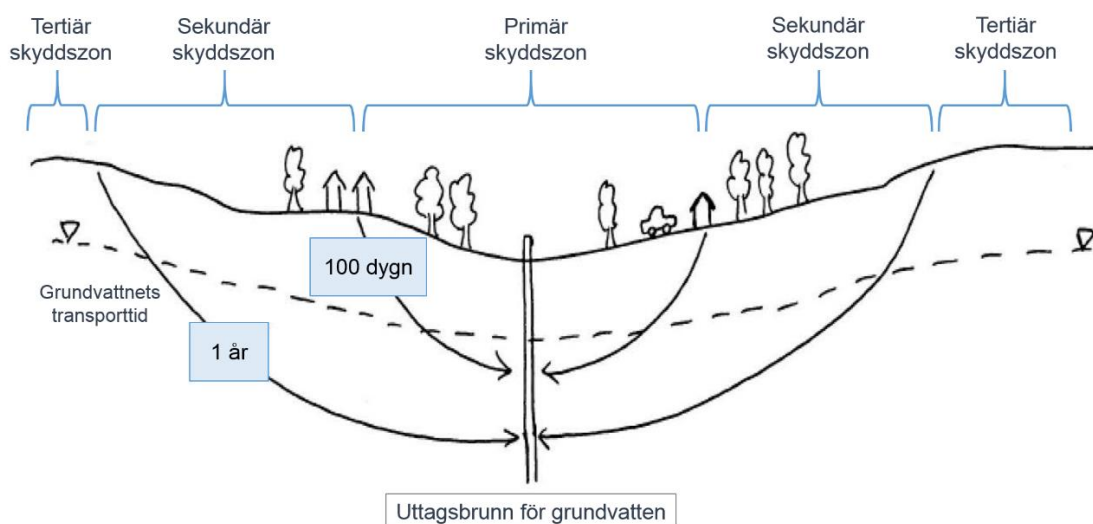
Den primära skyddszone avgränsas så att det finns tid att upptäcka och åtgärda ett föroreningsutsläpp som inträffar utanför den primära zonen innan det når vattentäkten. Den primära skyddszone skall skydda mot sådana verksamheter och markanvändning som kan medföra risk för förorening av grundvattnet. Den primära skyddszone avgränsas så att grundvattnets transporttid i marken till uttagsbrunnen beräknas vara minst 100 dygn.

Sekundär skyddszon

Den sekundära skyddszone ska skydda mot sådana verksamheter och markanvändning som kan motverka att grundvattenkvaliteten på sikt kan bibehållas eller förbättras. Den sekundära skyddszone avgränsas så att grundvattnets transporttid i marken till uttagsbrunnen beräknas vara minst 1 år.

Tertiär skyddszon

Den tertiära skyddszone avgränsas med hänsyn till föroreningar som kan påverka vattentäkten i ett långt tidsperspektiv.

Figur 1 Skyddsområdet för en grundvattentäkt avgränsas utifrån grundvattenströmningen i marken.

Figur 2 Principskiss över zonindelning av skyddsområde för grundvattentäkt.

Utformning av skyddsföreskrifter

Skyddsföreskrifterna är särskilda bestämmelser som begränsar verksamheter och markanvändning som kan innebära risk för utsläpp av ämnen som kan försämra vattenkvaliteten i tälkten. Bestämmelserna har till uppgift att tillgodose syftet med skyddsområdet, dvs. se till att skadliga ämnen, som inverkar negativt på vattenkvaliteten, inte når vattentälkten.

När man tar fram ett vattenskyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter beaktas

- nutida och framtida föroreningskällor;
- existerande och potentiella föroreningskällor;
- punktföroreningar och diffusa föroreningskällor samt
- akuta och kontinuerliga föroreningar.

Skyddsföreskrifterna kan begränsa markanvändningen men det är inte möjligt att ålägga någon att vidta aktiva åtgärder. Exempel på verksamheter och typer av markanvändning som kan utgöra risk för förorening av vattentäkt och därför ofta regleras i skyddsföreskrifter:

- Hantering av petroleumprodukter
- Hantering av bekämpningsmedel och växtnäringsämnen
- Upplag av timmer
- Avledning av hushållspillvatten och dagvatten samt hantering av avfall och snö
- Miljöfarlig verksamhet
- Materialtäktsverksamhet, andra schaktarbeten, markarbeten och muddring
- Energianläggningar, vattenbrunnar och andra ingrepp i mark
- Båttrafik, sjöfart och fordonstvätt
- Väghållning och underhåll av järnväg

Restriktionerna i skyddsföreskrifterna får inte vara mer långtgående än nödvändigt.

Skyddsföreskrifterna kan genom olika metoder åstadkomma att verksamhetsutövare iakttar vissa försiktighetsmått eller begränsningar i sin verksamhet eller sina åtgärder. I skyddsföreskrifter regleras markanvändning genom:

- *Anmälningsplikt.* Anmälningsplikt tillämpas för markanvändning som är mindre riskabel för vattentäkten och då man vill ha kännedom om sådan markanvändning inom vattenskyddsområdet. Verksamhetsutövaren behöver inkomma med en anmälan till tillsynsmyndigheten som kan förelägga om försiktighetsmått.
- *Tillståndsplikt.* Tillståndsplikt tillämpas för sådan markanvändning som generellt sett kan tillåtas. Verksamhetsutövaren behöver inkomma med en tillståndsansökan till tillsynsmyndigheten. Ett tillstånd kan förenas med villkor.
- *Förbud med dispensmöjlighet.* Förbud tillämpas för sådan markanvändning som generellt sett inte ska bedrivas och som det kommer vara svårt att få dispens för.
- En verksamhet eller åtgärd kan också vara tillåten under vissa förutsättningar, vilka anges i föreskriften.

Om särskilda skäl föreligger kan dispens från förbud meddelas. Dispens får dock endast ges om det är förenligt med förbudets syfte. Ansökan om dispens prövas hos länsstyrelse eller kommunal nämnd. Dispenser och tillstånd kan förenas med villkor som innebär krav på aktiva åtgärder från verksamhetsutövaren.

Frågor om ersättning

De skyddsföreskrifter som behövs inom ett vattenskyddsområde utgörs främst av sådana inskränkningar som den enskilde är skyldig att tåla utan ersättning.

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet² har dock rätt till ersättning enligt 31 kap. miljöbalken om en föreskrift för ett vattenskyddsområde innebär att mark tas i anspråk eller att *pågående markanvändning avsevärt försvåras* inom den berörda delen av fastigheten³. Skyddsföreskrifter som kan anses falla inom miljöbalkens allmänna hänsynsregler leder inte till ersättningsrätt.

Ersättning kan bli aktuell om verksamheten eller åtgärden ifråga är förbjuden enligt skyddsföreskriften. För en verksamhet eller åtgärd med tillståndskrav enligt skyddsföreskriften kan ersättning komma i fråga endast om tillstånd vägrats eller förenats med särskilda villkor⁴. I egenskap av sökande betalas eventuell ersättning av kommunen⁵. Talan om ersättning ska väckas vid mark- och miljödomstolen senast inom ett år efter det att beslutet om skyddsområde vunnit laga kraft.

² Med *särskild rätt till fastighet* avses arrende, hyra, tomträtt och annan nyttjanderätt samt servitut, rätt till elektrisk kraft och andra liknande sakrätter (Prop. 1997/98:45 del 2, s. 956).

³ Miljöbalken 31 kap. 4 §

⁴ Miljöbalken 31 kap. 5 §

⁵ Miljöbalken 31 kap. 7 §